

UOT 7(091); 7.03

XALQ RƏSSAMI SALHAB MƏMMƏDOVUN MƏNZƏRƏ JANRINDA YARATDIĞI ƏSƏRLƏRİN BƏDİİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Nərminə VƏLİYEVƏ

Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası
Bakı / AZƏRBAYCAN

narminaveliyeva94@gmail.com

XÜLASƏ

Məqalə Azərbaycanın görkəmli rəssamın Salhab Məmmədovun mənzərə yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Qeyd olunur ki, Salhab Məmmədovun Azərbaycan təbiətinə həsr etdiyi mənzərə əsərləri ilə yanaşı səyahət etdiyi, yaradıcılıq ezamiyyətində olduğu bir çox ölkələrin təbiətinə həsr etdiyi əsərləri vardır ki, onlarda müasir yaradıcılıq ənənələri ilə ənənəvilərin sintezi əsasında möhtəşəm sənət nümunələri ərsəyə gəlmişdir. Vurgulanır ki, rəssamın mənzərə yaradıcılığının səciyyəvi xüsusiyyəti onun eyni məkan təsvirinə bir neçə dəfə müraciət edərək fərqli məkan xüsusiyyətləri, rəng həlli, kompozisiya quruluşu ilə tərənnüm etməsidir.

Açar sözlər: rəngkarlıq, mənzərə, ənənə və müasirlik, təbiət, rəng.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В ЖАНРЕ ПЕЙЗАЖА НАРОДНОГО ХУДОЖНИКА САЛХАБА МАМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена исследованию пейзажного творчества народного художника Азербайджана Салхаба Мамедова. Автор отмечает, что Салхаб Мамедов наряду с пейзажами Азербайджана, в своем творчестве не раз писал пейзажи стран, в которых путешествовал. Эти произведения были созданы на основе синтеза традиционности и современных творческих традиций. Своеобразная особенность пейзажного творчества художника является неоднократным обращением Салхаба Мамедова к одним и тем же местностям, созданием различных пространственных особенностей, живописным решением и композицией.

Ключевые слова: живопись, пейзаж, традиция и новаторство, природа, цвет.

ARTISTIC FEATURES OF WORKS IN THE GENRE OF LANDSCAPE OF THE FAMOUS ARTIST SALKHAB MAMMADOV

SUMMARY

The article is devoted to the study of landscape creativity of the famous artist of Azerbaijan Salkhab Mammadov. The author notes that, in addition to the landscapes of Azerbaijan, Salkhab Mammadov wrote landscapes of countries where he traveled in his work. These works were created on the basis of the synthesis of tradition and modern creative traditions. A peculiar feature of the artist's landscape art is the repeated appeal of Salkhab Mammadov to the same localities and the creation of various spatial features, a picturesque solution, a composition.

Keywords: painting, landscape, tradition and innovation, nature, color.

Mövzunun aktuallığı. Azərbaycan təsviri sənətinin çağdaş inkişaf mərhələsinin araşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu inkişafın ayrı-ayrı sənətkarların, rəssam və heykəltəraşların yaradıcılığı əsasında öyrənilməsi iqiqat əhəmiyyətli və zəruridir. Çünki belə sənətkarların Azərbaycan təsviri sənətinin formalaşmasında və beynəlxalq aləmdə tanınmasında böyük xidmətləri danılmazdır. Belə rəssamlardan biri də Xalq rəssamı, professor Salhab Məmmədovdur.

Salhab Məmmədovun marağ dairəsi olduqca genişdir. Buraya rəngkarlıq, qrafika, heykəltəraşlıq, keramika və mozaika pannoları, vitraj və qobelenlər, metalda işlənmiş kompozisiyalar kimi sənət növləri əhatə edən monumental incəsənət daxildir.

Rəssamın yaradıcılığının formalaşması 70-ci illərə təsadüf edir ki, bu dövr Azərbaycan incəsənətində estetik və bədii üföqlərin genişlənməsi ilə müəyyənleşdirilir. Bu mənada Salhab Məmmədovun yaradıcılığı, milli-bədii ənənələrin ən mühüm xətlərinin kəsişməsinə, real mühitin dərk edilmiş, düşünölmüş təsvirinə və bədii axtarışların müasirliyinə əsaslanır.

Salhab Məmmədov digər janrlarla yanaşı maraqlı boyakarlıq əsərləri də yaradıb. "Floren- siya" (1980), "Almaniya. Vuppertal" (1988), "İstanbul", (1988), "Kipr" (1989), "Marselin kənarlarında" (1989), "Çin ilə" (1995) adlı mənzərə əsərlərində yumşaq, zərif rənglərlə dünya memarlığının qəribə formaları daha incə və nəcib göstərilmişdir.

Rəssam boyakarlıq işlərində tamamilə başqa səpkidə çalışmışdır. Onun mənzərə əsərləri emosional ifadəliliyi, səmimiliyi və bilavasitə dərkedilmə xüsusiyyəti ilə fərqlənir. Həmin əsərlərin bir hissəsi lirik-romantik duyğularla dolu olduğı halda, digər bir hissəsi isə emosional və ekspressiv ruha malikdir.

Salhab Məmmədovun yaradıcılığı üçün bədii düşüncələrin gerçəkləşməsində müasir dövrün meyllərini və ritmlərini əks etdirən müasir bədii ideyaların

tətbiqi olduqca səciyyəvidir. Bunu sənətkarın bütün əsərlərinə aid etmək olar.

Onun əsərlərində milli özünəməxsusluqla yanaşı Avropa estetik görüşləri oxunur. Bütün bunlar tamaşaçılarda yüksək maraq doğurur.

Rəssam əsərlərinin təsvir fakturasını pastozlu, tərəvətli, eyni zamanda saf duyğularla yaratmışdır. Rəngli kölgələr və reflekslər işıq-hava mühitinin səbat-sızlığını əks etdirir. Günəş şüaları altında parıldayan mühitdə rəsmin həcm və konturları yoxa çıxır.

Belə əsərlərinə misal olaraq "İtaliya yollarında. Florensiya", "Kipr", "Almaniya. Vupertal", "Florensiya", "İstanbul", "Bakı. İçəri şəhər" və digər əsərlərinin adını qeyd etmək olar.

Onun mənzərə janrında yaratdığı əsərləri sırasında doğma Azərbaycan torpağına, onun müxtəlif mənzərələrinə həsr etdiyi əsərlərindəki yüksək ifadə vasitələri həmin əsərlərin yaddaqalan, təsirli olmasına zəmin yaratmışdır. Bunu rəssamın təkcə yüksək yaradıcılıq potensialı ilə deyil, həm də onun sonsuz vətən sevgisi ilə də əlaqələndirmək olar.

Rəssamın doğma yurdun mənzərəsinə həsr etdiyi bir neçə rəngkarlıq əsərləri vardır ki, burada milli kolorit, ənənəvilik aydın şəkildə özünü büruzə verir. "Bakı küləyi", "İçəri şəhər", "Abşeron", "Şəki" mənzərələri Səhhab Məmmədovun Azərbaycan təbiətinə həsr etdiyi maraqlı tablolarındadır [1, s.6].

"Abşeron" əsərində rəssam Abşeron torpağının ümumiləşdirilmiş surətini açıqlayan heyrətamiz əhval-ruhiyyə yaradır. Hərəkətli yaxmalar, rəng ləkələrinin titrəkliyi, nəfisliyi, eyni zamanda cəlbədicə Abşeron təbiətinin mənzərəsini canlandırır. Günəşin yandırır-yaxdığı quru torpaqdan sanki məşəl kimi alçaq gövdəli ağac Abşeron torpağının rəmzi kimi çıxış edir. Daim əsən güclü Abşeron küləyinə müqavimət göstərən ağacın konturları bu amansız mübarizədə maraqlı bir görüntü yaratmışdır. Əsərdə arxa planda Xəzərin qaralmış, şahə qalxmış dalğaları fonunda, çiçəkləyən ağacı ilə baş-başa qalmış, keçmişdən xatirəyə dönmüş, tənha bir ev təsvir olunmuşdur.

Çox uzaqlarda isə Odlar yurdunun əsas rəmzi olan qədim od məbədi Atəşgahın yanar məşəli tamaşaçıların diqqətini özünə cəlb edir. Kompozisiya öz xarakterinə uyğun olaraq qırmızı, sarı, qara və mavi rənglərdən ibarətdir.

Səhhab Məmmədov rəngkarlıq əsərlərində boyanın dekorativ xüsusiyyətlərindən məharətlə istifadə etmiş, dünya mənzərəsinin obraz ifadəliliyinə nail olmaq üçün təsviri sənətin plastik imkanlarını bacarıqla tətbiq edir.

"Bakı küləyi" əsərində rəssam bizə təqdim etməyə çalışdığı küləkli havanı Bakı relyefinə uyğun hava mühitinin dalğalanan forması ilə yaratmışdır. Rəssam tabloda sıx memarlıq elementlərindən istifadə etməyərək, əsərin mahiyyətinin açılmasında təbiət təsvirinə, onun xarakterik abu-havasının rənglərlə yaradılmasına daha çox üstünlük vermişdir. Qədim Bakı kəndlərinin memarlığına uyğun ağ daşdan sadə və kiçik köhnə tikilinin mərkəzdə açıq tonda verilməsi ilə dənizin, torpağın, yaşıllığın, hətta səmanın dalğalanan rəngləri arasında "məsum obrazı" yaradılmışdır.

Kiçik mavi çərçivəli pəncərələr, alçaq qapı küləyin gətirdiyi hərəkətliyin, axarlığın tam mərkəzində bu kiçik evin sakit və sadə görkəmini daha da romantikləşdirir. Onun qarşısında dayanmış zərif çiçəkli və incə gövdəli ağac bu abu-havanı daha da gücləndirir. Əsərdə təzadlı rənglərin uğurla qarşılaşdırılması, tünd rəngin açıq çalılara nisbətən əsərin aşağı hissində verilməsi ilə ağır-lığın bu hissəyə daha çox düşməsi mənzərəni daha baxımlı və mənalı etmişdir.

"Bakı küləyi" əsərində təbiətin gözlə görünən real mənzərə təsvirini deyil, onun duyulan nəfəsini önə çəkən rəssam, lakonik olaraq ümumiləşdirilmiş Abşeron təbiətinin xarakterini vermişdir.

"İçəri şəhər" əsərində isə doğma Vətənə məhəbbətini hər çalarda sevgi ilə bürüzə verməyə çalışan Salhab Məmmədov, tamamilə fərqli kompozisiya quruluşundan istifadə etmişdir. Burada biz ənənəviliklə müasirliyin uğurlu sintezindən yaranan mükəmməl sənət əsəri ilə tanış oluruq. Bu mükəmməlliyi həm də tablounun təqdim etdiyi həssas yanaşma tərzii ilə də əsaslandırmaq olar. Soyuq-isti, təzadlı çalaların qarşı-qarşıya qoyuluşu, onun dekorativliyi xüsusilə diqqəti çəkir. Qədim Azərbaycan memarlığına uyğun köhnə evin bir hissəsinin yaxından təsvirini rəssam elə formada vermişdir ki, oradakı detallar bu qədimliyin əsas xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirir. Məsələn, günbəz varı formalı kiçik açıq pəncərə, simmetrik sadə elementli dəmir məhəccərli eyvan, eyvanın qəhvəyi divarı ilə təzad yaradan göy rəngli qapı bunu təsdiq edir. Tünd zoğalı tonda olan yan hissə isə əsas təsviri daha da önə çəkir. Tablodə maraqlı və onun məğzini açan atribut isə öndə uzunqulağın təsviridir ki, müəllif bununla İçəri şəhərin qədimliyini xüsusilə vurğulayaraq, onun günümüzə qədər qorunub dayanan illərdən əvvəlki abu-havasına işarə etmişdir.

Azərbaycan torpağına olan sevgisini xüsusi çalılarla tabloda ifadə edən rəssamın digər əsərlərindən biri də onun vətəni Şəkiyə həsr etdiyi mənzərə əsəridir. Burada daha çox açıq tonlara üstünlük verən Salhab Məmmədov təbiət atributlarına, dağların, ağacların təsvirinə daha artıq yer vermişdir. Tarixin bütün mərhələlərini özündə birləşdirən qədim diyarın xüsusi abidələrini deyil, məhz təbii mənzərəsinin önə çəkilməsi ilə rəssam onun duyğulu, romantik, məsum obrazını yaratmağa çalışmışdır.

Mavi səma altında uzaqda ağaran dağların əzəmətli görünüşü ön səhnənin nisbətən zərif, sanki həmin dağların qoynuna sığınmış kövrək formasını təqdim edir. Orta hissədə qırmızı damlı, kiçik mavi və ağ çərçivəli pəncərəli evlərin önünü kəsən iri ağacların təsviri isə Şəki mənzərəsinin həm qədimliyini göstərməyə, həm də təbiət gözəlliyinin qabardılmış abu-havasının önə çəkilməsinə imkan yaratmışdır.

Salhab Məmmədovun Şəkinin təsvirinə həsr etdiyi rəngkarlıq əsərindəki yer verdiyi təbiət motivlərinin təsvirində əsas xüsusiyyət kimi onun həmin məkanda daha qabardılmış, ön plana çəkilmiş formalara təsvirini xüsusi məhəbbətlə verdiyini, digər Azərbaycan mənzərələrinə həsr edilən əsərlərində olduğu kimi təbiətə olan vurğunluğunu, heyranlığını izah etmə cəhdi özünü

bürüzə verir.

Əsərdə rənglərin dekorativlik, ön hissənin arxa hissəyə nisbətən daha isti tonlarla təsviri, mənzərənin daha baxımlı olmasını, rəng tonlarının daha incə çalarlarla verilməsi isə təbiət lirizmini, onun duyğulu ifadəsini önə çəkir.

Rəssamın əsərləri içərisində "Nəsiminin türbəsi" yaxın rənglərin dəyişən kəskin çalarlarının qarşılıqlı təsviri sayəsində yaradılmış obrazlılığın diqtəsi ilə diqqəti cəlb edir. Nəsiminin türbəsi şəhərin ətəyində yerləşir. Şairin qəbri kiçik ibadətgahların və nəslin digər nümayəndələrinin qəbirlərinin yerləşdiyi türbənin tam mərkəzindədir [1, s.9].

Bir zamanlar məqbərənin bərpası üzrə yaradılmış nümayəndə heyətinin Suriyaya səfəri zamanı müşahidələrin nəticəsində kompleksin qəbrin yerləşdiyi hissəsinin qəza vəziyyətində olduğu, türbənin tavanında, divarlarında məqbərənin hətta uçma ehtimalına zəmin yaradan ciddi zədələrin olması müəyyən olmuşdur. Salhab Məmmədov da əsərində məhz bu aspektdən yanaşaraq hissələrini tabloda bədii vasitələrlə məharətlə ifadə etmişdir.

Belə ki, dahi şairin dəfn edildiyi Hələb şəhərində yerləşən türbəsinin təsvirində onun sadəcə real görünüşü deyil, rəssamın şəxsi münasibətini hiss etmək mümkündür. Bunu əsasən rənglərin təzadlı çalarları ilə ifadə etməyə çalışmışdır. Uzaqlara doğru açılan tutqun göy üzü, əsasən qəhvəyi, qara və boz rənglərin istifadəsi ilə yaradılmış "qəmgin təbiəti" arxada qoyan ön hissədə yığılmış asimmetrik çərçivə arasında perspektivə uzanan türbənin təsviri şairin mənalı, lakin faciəli həyatına olan münasibətin bədii ifadəsidir [2, s.12].

Salhab Məmmədovun Azərbaycan təbiətinə həsr etdiyi mənzərə əsərləri ilə yanaşı səyahət etdiyi, yaradıcılıq ezamiyyətində olduğu bir çox ölkələrin təbiətinə həsr etdiyi əsərləri vardır ki, onlarda müasir yaradıcılıq ənənələri ilə ənənəvilinin sintezi əsasında möhtəşəm sənət nümunələri ərsəyə gəlmişdir. Rəssamın mənzərə yaradıcılığının səciyyəvi xüsusiyyəti onun eyni məkan təsvirinə bir neçə dəfə müraciət edərək fərqli məkan xüsusiyyətləri, rəng həlli, kompozisiya quruluşu ilə tərənnüm etməsidir.

Salhab Məmmədov təbiət təsvirlərində demək olar ki, onları insan obrazının iştirakı olmadan xarakterik xüsusiyyətlərin səciyyəvi atributlarla, öz abu-havasında, rənglərin professional qarşılaşdırılması ilə həll etmişdir.

Ümumiyyətlə, Salhab Məmmədov demək olar ki, bütün əsərlərində təbiətin adı mənzərə təsvirçiliyindən uzaq onu xarakterizə edən əsas hissəsini, tarixiliyini təsdiq edən memarlıq mühitini tərənnüm etməyə üstünlük verir. Bu, onun rəngkarlıq əsərlərinin səciyyəvi xüsusiyyəti kimi dəyərləndirilir [3, s.16].

Nəticə. Beləliklə, Salhab Məmmədovun rəngkarlıq əsərlərindəki yer verdiyi təbiət motivlərinin təsvirində əsas səciyyəvi xüsusiyyət kimi onun istənilən məkanda daha qabardılmış, ön plana çəkilmiş formalara təsvirini xüsusi məhəbbətlə verdiyini, hər bir əsərində təbiətə olan vurğunluğunu, heyranlığını izah etmə cəhdi dayanır.

Salhab Məmmədov mədəniyyətimizin parlaq nümayəndələrindən biri

olmaqla, onun şöhrətini artıran incəsənət xadimlərindən sayılır. Bu mənada sənətkarın orijinal bədii ifadə tərzini, üslub xüsusiyyətləri və dəsti-xətti Azərbaycan incəsənətinin bədii arsenalını zənginləşdirmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Məlikova Ş. Salhab Məmmədov. Bakı: Şərqi-Qərbi, 2012, 162 s.
2. Əliyev Z. Sənətlərin sintezinə yeni töhfə // "Mədəniyyət" qəzeti, 14 iyun 2013, səh. 12
3. Berlində azərbaycanlı rəssamların əsərlərindən ibarət sərgi açılıb // "Mədəniyyət" qəzeti, 12 may 2017, səh.16